

Asia: VN/23816/2023

Lausuntopyyntö hallituksen esityksestä laiksi kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta ja ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain muuttamisesta

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään.

LAUSUNTO

Kotokunta Oy vastaanottopalveluiden tuottajana kiittää mahdollisuudesta antaa lausunto oheiseen hallituksen esitykseen.

Tausta

Lausunnon annettussa hallituksen esityksessä vastaanottorahaa esitetään laskettavaksi tasolle, joka vastaa kansallisessa sosiaaliturvassa kiireellistä toimeentulotukea ja toimeentulotuen peruosan ravintomenojen tasoa. Vastaanottoraha on vastaanottolain mukainen vastaanottopalvelu. Vastaanottorahan tarkoituksena on turvata henkilön ja perheen ihmisarvoisen elämän kannalta välttämätön toimeentulo tilanteessa, jossa henkilö ei voi turvata toimeentuloaan muulla tavalla. Myös alaikäisille ilman huoltajaa oleville ryhmäkotien asiakkaille maksettavaa käyttörahaa pienennetään.

Vastaanottorahan riittävyys ja asiainnin varmistaminen vastaanottokeskuksessa

Toivomme kiinnitettävän huomiota siihen, että vastaanottorahan kattavuus on määritelty vastaanottolaissa laajemmaksi kuin, mitä toimeentulotukilain kiireellisen toimeentulotuen ja perustoimeentulotuen ravintomenojen osuuden on tarkoitus kattaa. Hallituksen esityksessä kirjataan, että esitys lähtee liikkeelle siitä, että oikeuden välttämättömään toimeentuloon turvaavana vähimmäistasona pidettäisiin kiireellisenä toimeentulotukena myönnettäviä

laskennallisia ravintomenoja (49 % toimeentulotuen perusosasta), johon lisättäisiin muista vastaanottorahan perusosalla katettavista menoista koostuva osuus, kuten vaatteet, vähäiset terveydenhuollon menot, paikallisliikenne, hygienia ja puhelimenkäyttö. Vuoden 2024 toimeentulotuen perusosan mukaan yksinasuvalla ravintomenojen osuus on 287,90 euroa/kk. Näin ollen esitetty yksinasuvan 300e/kk pystyy vastaamaan niukasti niihin menoihin, joita vastaanottorahalla tulee vastaanottolain mukaan kattaa. Vastaanotto-raha pystyy jo nykyiselläkin (enimmillään 348,50 e/kk/hlö) tasolla vastaamaan puutteellisesti edellä mainittuihin elämisen välttämättömiin menoihin.

Esitystä tulee tarkastella myös siitä näkökulmasta, että nykyisellä Maahanmuuttoviraston kilpailuttamalla hajasijoitusmallisten vastaanottokeskusten järjestämismallilla asiakkaiden tulee asioida vastaanottokeskuksen toimistolla säännöllisesti. Asiakkaan tulee asioida säännöllisesti, jotta vastaanottopalvelut voivat jatkua, saapua hakemaan välttämättömät asiakirjat (esim. turvapaikkapuhuttelukutsut) ja saapua toimistolle saadakseen sosiaali- ja terveyspalveluita. Mahdollista on, että asiakas ei saavu hänelle varatuille hoitoon liittyville tapaamisille tai sosiaalihuollon arviointiin liittyville tapaamisille, sillä matkakulut vievät suuren osan asiakkaan kuukausittaisista tuloista. Näin ollen, koska vastaanottokeskuksella on velvollisuus järjestää tietyt palvelut asiakkaalle esimerkiksi terveyden edistämisen ja sosiaalihuollollisen lapsen tuen tarpeiden arvioimiseen, on todennäköistä, että asiakkaiden saapumista vastaanottokeskuksen palveluihin joudutaan turvaamaan kuljetuksin tai maksusitoumuksin, mikä ei tuo säästöjä ja aiheuttaa lisätyötä vastaanottokeskuksille.

Jotta vastaanottolain mukaisen edellytykset vastaanottorahasta välttämättömän toimeentulotuen turvaajana ja ihmisarvoisen elämän edellytysten mahdollistajana kiireellisen toimeentulotuen tasolla toteutusivat, tulisi:

- Vastaanottokeskusmajoitus ja vastaanottokeskusten toimistojen sijainti jatkossa järjestää siten, että asiakkailla ei olisi kuin satunnaista tarvetta käyttää joukkoliikennettä, tai matkustamista tulee voida tukea nykyistä säännönmukaisemmin täydentävällä vastaanottorahalla.

- Järjestää vastaanottokeskuspalvelut siten, että asiakkailla eri puolilla Suomea on yhtäläinen ja saavutettava mahdollisuus hankkia vaatteita kierrätyskeskuksista ja lahjoitustarvikkeista, tai vaatteiden hankintaa tulee voida tukea nykyistä säännönmukaisemmin täydentävällä vastaanottorahalla tai hyödyketukena.

- Myöntää ainakin puhelimen käyttöön liittyvät kohtuulliset menot jatkossa täydentävänä vastaanottorahana, sillä erityisesti turvapaikanhakijan tulee olla aina tarvittaessa

vastaanottokeskuksen ja maahanmuuttoviranomaisten tavoitettavissa, eikä tämä onnistu, ellei asiakkaalla ole toimivaa puhelinta ja liittymää.

Vastaanottoraha ainoana toimeentulon muotona

Vastaanottopalveluita tuottavana toimijana arvioimme, että vastaanottorahan leikkaaminen heikentää huomattavasti vastaanottokeskuksen asiakkaiden mahdollisuutta selviytyä arjen menoista ja välttämätön toimeentulo voi vaarantua erityisesti vastaanottopalveluiden alkuvaiheessa. Asiakkuuden alkuvaiheessa varattomiksi todetuilla vastaanottopalveluiden asiakkailla ei ole käytännössä muita keinoja tulla toimeen, kuin hakea vastaanottorahaa. Turvapaikanhakijoilla ei ole 3–6 kuukauden odotusaikana työnteko-oikeutta. Myöskään tilapäisen suojelun saajien työllistyminen tapahdu nopeasti kielitaidon puutteiden, TE-palveluiden työllistymistä tukevien palveluiden ruuhkautumisen ja lisäkoulutustarpeiden vuoksi. Lisäksi on huomioitava, että vastaanottokeskuksen asiakkaat ovat usein tilanteessa, jossa heidän toimintakykynsä, arjesta selviytymisensä ja terveydentilansa on eri tavoin heikentynyt pakkomuuttoon liittyvän taustan ja mahdollisten traumaattisten kokemusten vuoksi. Mahdollista on, että asiakkaat hakeutuvat nykyistä herkemmin epävirallisiin työsuhteisiin ja altistuvat työperäiselle hyväksikäytölle yrittäessä turvata toimeentuloaan.

Vastaanottokeskusten työmäärä

Arvioimme, että vastaanottorahan pienentäminen tulee työllistämään vastaanottokeskuksia ja erityisesti sosiaalihuollon ammattihenkilöitä ja etuuskäsittelijöitä. Arvioimme, että vastaanottorahan pienentäminen lisää vastaanottorahaan liittyviä kyselyjä, täydentävän vastaanottorahan hakemuksia, valituskirjelmia ja tarvetta järjestää infotilaisuuksia muutoksesta asiakkaille. Samanaikaisesti vastaanottopalveluiden sosiaalihuollon ammattihenkilöiden työtä koskettavat useat muut hallinnonalan muutokset, kuten avustetun vapaaehtoisin paluun paluuneuvonnan ja tilapäistä suojelua saavien kotikuntamerkinän hakemisesta tiedottamisen tehostaminen.

Pitkäkestoisesti tarkasteltuna näemme todennäköisenä, että täydentävän vastaanottorahan hakemukset lisääntyvät ja taloudelliseen selviytymiseen liittyvä sosiaaliohjauksen tarve kasvaa. Todennäköistä on, että kun toimeentulo vaarantuu, hakevat aiempaa asiakkaat enemmän täydentävää vastaanottorahaa sellaisiin menoihin, jotka on tarkoitettu perusvastaanottorahalla katettaviksi. Täydentävän vastaanottorahan hakemusten käsittelystä ja päätöksistä vastaavat vastaanottokeskuksen sosiaalihuollon ammattihenkilöt. Samanaikaisesti sosiaalihuollon ammattihenkilöiden tehtävä on myös arvioida ja edistää lapsen edun toteutumista sekä ammatillinen velvoite turvata asiakkaiden itsenäistä suoriutumista ja tukea hyvinvointia. Riittämättömän toimeentulon turvaamiseksi asiakkaat yrittävät turvautua todennäköisesti nykyistä enemmän kolmannen sektorin tarjoamaan apuun, mikä kuitenkin vaihtelee merkittävästi alueittain ja toimijoittain ja täten asettaa ihmiset eriarvoiseen asemaan.

Vaikutus työ- ja opintotoimintasuunnitelmiin

Vastaanottorahaa on mahdollista nykyisin leikata, jos asiakas laiminlyö hänelle laaditun työ- ja opintotoiminnan noudattamiseen. Tämä on linjassa perustoimeentulotuen leikkaamisen kanssa toimeentulotukilain 10§ nojalla. Jos vastaanottoraha lasketaan ehdotetulle tasolle, ei ole mahdollista käyttää tätä mekanismia asiakkaan aktivoimiseksi vaarantamatta välttämätöntä toimeentuloa. Tällä voi olla vaikutusta vastaanottopalveluiden saajien sitoutumiseen suomen kielen ja suomalaisen yhteiskuntakurssien osallistumiseen.

Vastaanottorahan väliaikaisuus ja turvapaikkaprosessi

Esityksessä todetaan, että lakiesityksen vaikutuksia on tärkeää seurata tarkasti ja, että perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen kannalta on tärkeää, että oleskelu vastaanottopalvelujen varassa on mahdollisimman lyhytkestoista, mitä varmistetaan turvapaikkamenettelyn tehostamishankkeilla. Vastaanottokeskuksen asiakkaiden kokonaistilanteen huomioiden olisi suotavaa, että oleskeluluvan käsittelyprosessit eivät ole liian pitkiä.

Lapsen etu

Ehdotettu vähennys koskee myös käyttörahaa, jota voivat saada maassa ilman huoltajaa olevat alaikäiset, jotka ovat vastaanottopalveluiden piirissä. Käyttörahan tarkoituksena on, että summalla lapsi voi opetella itsenäistä rahankäyttöä tai säästää hänelle mieleiseen asiaan, mikä ei sisälly ryhmäkodin täysylläpitoon. Käyttörahan pienentäminen ei suoranaisesti vaaranna lasten oikeutta välttämättömään toimeentuloon, mutta tuo haasteita käyttörahan tarkoituksen toteuttamiseen arjen kasvatustyössä.

Nähdäksemme ei ole lapsen edun mukaista tai sosiaalipalveluiden kannalta järkevää saattaa perheitä sellaiseen taloudelliseen ahdinkoon, joka voi johtaa taloudellisesta tilanteeseen liittyviin sosiaalihuollollisiin ja lastensuojelullisiin tuen tarpeisiin. Pakkomuutto kokeneet ja pakenemaan joutuneet lapset ovat yleisesti ottaen haavoittuvassa asemassa, ja vastaanottorahan pienentäminen asettaa riskiin myös heidän perustarpeidensa toteutumisen. Vastaanottokeskuksen on turvattava jokaisen lapsen ravinnonsaanti, riittävä ja soveltuva vaatetus sekä muiden perustarpeiden toteutuminen myös tilanteissa, joissa huoltajat eivät ole pystyneet huolehtimaan tai suunnittelemaan

talouttaan riittävästi. Vastaanottolain 5§ velvoittaa vastaanottotoimijoita kiinnittämään erityistä huomiota lapsen etuun sekä kehitykseen ja terveyteen liittyviin seikkoihin.

13.3.2024

Kotokunta Oy:n edustajat

Singh Eveliina
Kotokunta Oy, vastaanottokeskukset ja ryhmäkodit